

İHL Meslek Dersleri ve Öğretmenlerinin Mevcut Durumu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Ali Kemal Acar

[0000-0001-7011-5864 | racalamekila@hotmail.com](mailto:racalamekila@hotmail.com)

Milli Eğitim Bakanlığı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Ankara, Türkiye

ROR ID: [00jga9g46](https://orcid.org/00jga9g46)

Öz

Çalışmada imam hatip liseleri (İHL) ile ilgili öne çıkan başlıklardan İHL meslek dersleri ve İHL meslek dersleri öğretmenleri kapsam olarak belirlenmiştir. İHL meslek derslerini, imam hatip liselerinin alametifarikası olarak nitelemek mümkündür. Diğer okul türleri ile ortak dersler daha fazla olsa da farklılık, esasen İHL meslek dersleri üzerinden oluşmaktadır. Bu ders grubu aynı zamanda imam hatip liselerinin kurumsal kimliğinin ayırt edici özelliğidir. Öğrenci ve velilerin bu okulları tercih etmelerinin arka planında, bu derslerin kurum kimliğine kattığı anlam öne çıkmaktadır. Dersin varlığı doğal olarak öğretmenine de özel bir konum kazandırmakta; İHL meslek dersleri öğretmenliği, imam hatip liseleri açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış; doküman incelemesi yoluyla elde edilen verilerin hem betimsel hem de içerik analizleri yapılmıştır. Ulaşılan bilgi ve kavramlar karşılaştırılmış, yorumlanmış ve değerlendirilmiştir. İçerik analizinde “İHL meslek dersleri” ve “İHL meslek dersleri öğretmenleri” olmak üzere iki başlığın öne çıktığı görülmüştür. İmam hatip okulları ile İHL meslek dersleri ve öğretmenlerine yönelik yürütülen akademik çalışmalarda, fiili duruma ilişkin hem olumlu hem de olumsuz bulguların varlığı bir vakıdır. Bu çalışma, söz konusu vakıanın tespitine ve çözümüne katkı sunma çabası olarak nitelenebilir. Çalışmanın ayırt edici özelliği; İHL meslek dersleri ve öğretmenlerini bütüncül bir bakışla ele alması, bu iki başlığa ilişkin olumlu ve olumsuz görüşleri bir araya getirmesi ve çözüm önerileri geliştirmeye çalışmasıdır. Eğitim sistemi içinde genel bir kabul olarak, öğrenciler tarafından öğretmenin sevilmesi dersin sevilmesi, dersin önemsenmesi de öğretmenin önemsenmesi ile ilişkili görülmektedir. Eğitimin genel sorunlarının yanı sıra bu ders ve öğretmenlerinin kendilerine özgü sorunlarından da söz etmek mümkündür. Bulgularda, İHL meslek dersleri öğretmenlerine yönelik olarak algı, iş doyumu, mesleki tutum ve tükenmişlik, kişisel özellikler, öğretim yöntem ve teknikleri, dijital yeterlik ve güncel dini konuların öne çıktığı belirlenmiştir. Tutum, zorluk, haftalık ders saati, müfredat, okulların işlevi, tercih ve üniversite sınavı konuları ise doğrudan dersle ilgili öncelikli alanlar arasında yer almaktadır. Okulların ilk tasarımı meslek lisesi olarak yapılmış olsa da bugün öğrencilerin çoğunluğunun din eğitimi ile akademik eğitimi birlikte almayı öncelediği görülmektedir. Bu nedenle, bu okullarda yalnızca mesleki amaçla eğitim alan öğrenci oranı düşüktür. Taleplerde mesleki eğitimden ziyade din eğitimi ön plandadır. Bu durum, öğrencilerin bu ders grubuna yönelik tutumlarının doğrudan okula yönelik bir tutuma dönüşmesine neden olabilmektedir. Veli istekleri, üniversite tercihleri, okul dışında din eğitimi alma gibi pek çok unsur, öğrencilerin meslek derslerine yönelik tutumlarını etkilemektedir. Özellikle ilahiyat alanında tercih yapmak istememek, bu ders grubunun üniversiteye girişte engel olarak konumlandırılmasına yol açabilmektedir. Bu yaklaşım, aynı zamanda derse ve öğretmenine yönelik bakış açısını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Mesleki eğitim ile din eğitimi, program çeşitliliği kapsamında farklılaştırılmalıdır. Bu yaklaşım, ders grubunun yeniden yapılandırılmasını gerektirmektedir. Mümkün olduğunca öğrenci görüş ve tercihlerini dikkate alan bir yapı oluşturulmalıdır. Yeni tasarımı mesleki alanın muhtemelen daha az tercih edilmesi nedeniyle ilahiyat alanında burs, ek puan veya kontenjan gibi farklı teşvik mekanizmalarının geliştirilmesi gerekecektir. Haftalık ders saatleri de ihtiyaçlar doğrultusunda belirlenmelidir. Mesleki eğitim ve din eğitimi müfredatı ile materyalleri, teorik bilgi yerine güncel, kavramaya dayalı, özet, gençlere hitap eden, sorunlara çözüm sunan ve etkinlik odaklı özellikler taşıyacak şekilde hazırlanmalıdır. Okul seçim

sürecinde, veli isteğiyle veya isteksiz olarak gelen öğrencilerin varlığı da dikkate alınmalıdır. Özellikle tanışma aşamasında bilinçli bir seçim süreci yürütülmesi önemlidir. Bundan sonraki süreçte mesleki eğitim veya din eğitimi için uyum programları ve öğrenci katılımını artıracak tedbirler gereklidir. Bu ders grubundaki öğretmenlerin, alan bilgisi dışında öğretim yöntem ve teknikleri, iletişim, dijital yeterlik, mesleki tükenmişlik ve güncel konular gibi mesleki alanlarda eğitim almaları gerekmektedir. Öğretmenler için mesleki kariyer açısından teşvik mekanizmalarının oluşturulması, lisansüstü eğitim protokollerinin yapılması, akademi ile okullar arasında bu ders grubuna ilişkin faaliyetlerin yürütülmesi gibi tedbirler bu kapsamda değerlendirilmelidir. İlahiyat fakültelerinde İHL meslek dersleri bölümü zorunlu olmalı; bu ders grubunun öğretimi için ortaöğretim ile yükseköğretim arasında bağlantı kurulmalıdır. İHL meslek dersleri grubunda uzmanlaşma açısından, bazı öğretmen ve öğrencilerin zorlandığı Kur'an-ı Kerim ve Arapça derslerinde uzmanlaşma konusu tartışılmaya değer görünmektedir.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, İHL Meslek Dersleri, İHL Meslek Dersleri Öğretmenliği, İmam Hatip Liseleri, İHL Meslek Dersleri Müfredatı

Atıf Bilgisi

Acar, Ali Kemal. "İHL Meslek Dersleri ve Öğretmenlerinin Mevcut Durumu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (Eylül 2025), 898-921. <https://doi.org/10.51702/esoguifd.1671849>

Geliş Tarihi	08.04.2025
Kabul Tarihi	07.07.2025
Yayın Tarihi	15.09.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Yapay Zeka Kullanımı	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	ethicilahiyat@ogu.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Current Situation of Vocational Courses and Teachers of IHL: Problems and Solution Suggestions

Ali Kemal Acar

0000-0001-7011-5864 | racalamekila@hotmail.com

Ministry of National Education, General Directorate of Religious Education, Ankara, Türkiye

ROR ID: [00jga9g46](https://orcid.org/00jga9g46)

Abstract

In the study, IHL vocational courses and IHL vocational course teachers were determined as the scope of the prominent titles related to Imam Hatip High Schools (IHL). It is possible to describe vocational courses as the trademark of imam hatip high schools. Although there are more common courses with other types of schools, the difference consists of vocational courses. At the same time, this course group is a distinguishing feature of the institutional identity of the imam hatip high schools. The significance of how these courses contribute to the institutional identity is highlighted by students' and parents' preference for these schools. The place of the course naturally makes room for its teacher, and vocational course teaching has a special meaning for imam hatip high schools. Qualitative research method was used in the study. Both descriptive and content analyses of the data obtained through document review were conducted. Comparisons, comments and evaluations were made with the information and concepts obtained. It was determined that the dual title of vocational courses and teachers came to the fore in the content analysis. It is a fact that there are both positive and negative findings regarding the actual situation in academic studies conducted on imam hatip high schools, vocational courses and teachers. The study can be described as an effort to contribute to the detection and solution of this phenomenon. The distinguishing feature of the study is that it focuses on vocational courses and teachers with a holistic perspective. It brings together the positive and negative views on these two topics and tries to develop solution suggestions on the subject. As a general acceptance within the education system, students' liking of the teacher is related to liking the course, and students' liking the course is related to liking the teacher. In addition to the general problems of education, it is possible to talk about the problems specific to these courses and teachers. In the findings, perceptions, job satisfaction, professional attitudes and burnout, personal characteristics, teaching methods and techniques, digital competence and current religious issues stand out regarding teachers. Attitude, difficulty, weekly lesson hours, curriculum, school functions, preferences and university exams correspond to the priority areas related to the course. Although the schools were initially designed as vocational high schools, today there is a situation where the majority of students prioritize receiving religious and academic education together. For this reason, the rate of students receiving vocational education in these schools is low. Religious education, not vocational education, is at the forefront demands. In this respect, students' attitudes towards this course group can directly influence their overall attitude towards school. Many issues, such as parental requests, university preferences, and receiving religious education outside of school, affect students' attitudes towards vocational courses. Particularly, the reluctance to choose in the theological field can position this course group as a barrier to university education. This approach is also one of the important factors affecting the perspective towards the course and the teacher of the course. Vocational education and religious education should be differentiated within the scope of program diversity. This approach requires the restructuring of the course group. A structure that takes into account student views and preferences should be created. Teachers in this course group need to receive training in professional areas such as teaching methods and techniques, communication, digital competence, professional burnout, and current issues in addition to field knowledge. Measures such as creating incentive mechanisms for teachers in terms of professional careers, making postgraduate education protocols, and carrying out activities related to this

course group between the academy and schools should be evaluated within this scope. A vocational course department is a must in the faculties of theology. It would be appropriate to establish a connection between secondary education and higher education for the teaching of this course group. In terms of specialization in the vocational courses group, specialization in Quran and Arabic courses, which some teachers and students have difficulty in, seems worth discussing.

Keywords

Religious Education, IHL Vocational Courses, IHL Vocational Courses Teaching, Imam Hatip High Schools, IHL Vocational Courses Curriculum

Citation:

Acar, Ali Kemal. "Current Situation of Vocational Courses and Teachers of IHL: Problems and Solution Suggestions". *Journal of Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology* 12/2 (September 2025), 898-921. <https://doi.org/10.51702/esoguifd.1671849>

Date of Submission	04.08.2025
Date of Acceptance	07.07.2025
Date of Publication	09.15.2025
Peer-Review	Double anonymized / Two External
Ethical Statement	This study does not require ethics committee approval, as the data used were obtained from literature review/published sources. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Use of Artificial Intelligence	No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. The entire content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Complaints	ethicilahiyat@ogu.edu.tr
Conflicts of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author acknowledges that he received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

İmam hatip okulları, eğitim sistemi içinde kendine özgü özellikleriyle varlığını sürdüren eğitim kurumlarıdır. Akademi ya da medyada olumlu veya olumsuz nitelermelerle gündeme gelebilmektedir. Bu ele alıfta nesnellik korunabildiğı gibi siyasi ve ideolojik yaklaşımlar da etkili olmaktadır. Çoklu nedenleri olsa bile okullara yüklenen anlam dolayısıyla kurumlar, siyasi gelişmelerden bîgâne kalamamaktadır. Gündemde olmaları, birçok farklı bileşeniyle okulların incelenmesiyle sonuçlanabilmektedir. Bu bakımdan yapılan araştırmalarda bu okullara yönelik yüklenen anlam, siyasi ve ideolojik yaklaşım, fonksiyon ve kimlik konuları öne çıkmaktadır. Benzer şekilde, bu okulları tercih etmede velinin rolü, İHL meslek dersleri, diğer okul türleri ve geçmişle karşılaştırma üzerinde durulan başlıklardır.

Okullar, başlangıçta meslek lisesi olarak kurgulanmasına karşın bugün, akademik eğitim ve din eğitiminin birlikte alınmasını önceleyen bir yaklaşımla öne çıkmaktadır. Bu bakımdan imam hatip liselerinin fonksiyonunu; akademik eğitim, din eğitimi ve mesleki eğitim olarak ele almak mümkündür.¹ Mesleki eğitim için bu okullara gelen öğrenci oranları düşüktür. Akademik eğitimin yanında din eğitiminin alınması isteğı, okulun güvenli bulunması, veli isteğı, dini kaygılar gibi faktörler okullara ilişkin öne çıkan tercih nedenlerini oluşturmaktadır. Nihayetinde bu vb. özellikleri ile okulların kendine özgü bileşenlerinin varlığı bir vakiadır.

Bu çalışmada imam hatip liseleri ile ilgili öne çıkan başlıklardan “İHL meslek dersleri” ve “İHL meslek dersleri öğretmenleri” kapsam olarak belirlenmiştir. İHL meslek dersleri için farklı tanımlamalar yapılabilmekle birlikte imam hatip liselerinin alametifarikası olarak nitelermek daha doğru olacaktır. Nihayetinde İHL meslek derslerinin varlığı, imam hatip liseleri ile ilgili en önemli bileşenlerden birine karşılık gelmektedir. Diğer okul türleri ile ortak dersler daha fazla olmasına karşın farklılığın İHL meslek dersleri üzerinden oluştuğı ileri sürülebilir. Bu yönüyle İHL meslek dersleri, bu okulların kurumsal kimliğinin ayırt edici özelliğı durumundadır. Öğrenci ya da velilerin imam hatip liselerini tercih etmelerinin arka planında bu derslerin kurum kimliğine kattığı anlamın yer aldığı ifade edilebilir. Bununla birlikte, bu ders grubu mesleki yeterliklere hazırlamanın yanı sıra din eğitimi alma isteğıne de karşılık gelmektedir. Başka bir ifadeyle, imam hatip liseleri için İHL meslek dersleri, akademik eğitimin yanında sunulan din eğitimi olarak nitelenebilir. Mesleki eğitim için gelen daha az orandaki öğrencilerin dışındakiler tarafından da İHL meslek dersleri önemli bir ders grubu olarak görülmektedir. Dersin varlığı doğal olarak öğretmenine de özel bir konum kazandırmakta; imam hatip liseleri için İHL meslek dersleri öğretmenliği ayrı bir önem taşımaktadır. Nihayetinde, bu ders grubunun öğretmenleri, imam hatip liselerinin alametifarikası durumundaki bir diğer önemli unsurunu oluşturmaktadır.

Eğitim sistemi içinde genel bir kabul olarak, öğrenciler tarafından öğretmenin sevilmesi dersin de sevilmesi, dersin önemsenmesi ise öğretmenin önemsenmesi ile ilişkili görülmektedir. Eğitimin genel sorunları yanında bu ders ve öğretmenlerinin kendilerine özgü sorunlarından söz etmek mümkündür. Burada, algı ve metaforik algının önemine dikkat çekilebilir. İHL meslek dersleri öğretmenlerinin ise tebarüz etmiş kişisel ya da mesleki yönden olumlu ve olumsuz

¹ Ali Kemal Acar, “İmam Hatip Okullarına Dair Betimsel Bir Analiz”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2022), 311-313.

özellikleri söz konusudur. Öğretmenler açısından iş doyumu, mesleki tükenmişlik ve mesleki tutum gibi farklı bileşenler devreye girmektedir. Ders ve öğretmenlerine ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin yaklaşımlarında kesişen yönler bulunsa da farklılıklar da göze çarpmaktadır. Bu ders grubunun, kültür dersleri ile kıyaslandığında eğitim sistemi gereği avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Nihayetinde, her iki ders grubu farklı dinamiklerden beslenmektedir. Akademik kaygı, üniversite tercihi, veli isteği, okul dışı din eğitimi gibi birçok husus öğrencilerin bu ders grubu ve öğretmenine yönelik tutumunu etkiliyor görünmektedir. Bu ders ve öğretmenlerinin imam hatip lisesi algısının nüvesini oluşturması itibarıyla, okulların bütün içindeki yeri; Türk eğitim sistemi, eğitim, öğretmen, müfredat gibi kavramlara ilişkin bugünkü bakış açısı, sekülerleşme gibi sosyo-kültürel değişimler ve dine yönelik yaklaşımlar gibi çoklu faktörlerden etkilendiği öne sürülebilir.

Teorik kurgu bu şekliyle vücut bulsa da İHL meslek dersleri ve öğretmenleriyle ilgili fiili durum tam olarak buna karşılık gelmemektedir. Bunu teori-pratik arasındaki kısmi uyumsuzlukla nispeten açıklamak mümkündür. İmam hatip liseleri, İHL meslek dersleri ve öğretmenlerine yönelik yürütülen akademik çalışmalarda fiili duruma ilişkin olumlu olduğu kadar olumsuz bulguların varlığı bir vakıadır. Çalışma bu vakıanın tespiti ve çözümüne yönelik katkı sunma çabası olarak nitelenebilir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi yoluyla elde edilen verilerin hem betimsel hem içerik analizleri yapılmıştır. Ulaşılan bilgi ve kavramlarla karşılaştırma, yorum ve değerlendirmelere gidilmiştir. Yaklaşık son on yıl esas alınmakla birlikte, yakın zamanda yayımlanmış lisansüstü tezler, makaleler ve raporlar da çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu bağlamda, İHL meslek dersleri ile ilgili çalışmalarda yer alan ve sıklığı ile belli bir yekûna ulaşan tüm konular analiz edilmeye çalışılmıştır. İçerik analizinde “İHL meslek dersleri” ve “İHL meslek dersleri öğretmenleri” olmak üzere ikili başlık öne çıkmış, bunlar üst tema olarak belirlenmiştir. Bu iki başlığın içeriği ise ağırlık sırasıyla öğrenci, öğretmen ve yönetici görüşleri çerçevesinde yürütülen çalışmaların verilerinden hareketle tespate çalışılmıştır. Çalışmanın ayırt edici özelliği; İHL meslek dersleri ve öğretmenlerini bütüncül bir bakışla merkeze alması, bu iki başlığa ilişkin olumlu ve olumsuz görüşleri bir araya getirmesi ve konuya yönelik çözüm önerileri geliştirmeye çalışmasıdır. Burada olumlu özelliklere de değinilmiş, bunların sürdürülebilirliğine ilişkin teklifler sunulmuştur. İçerik analizinde bu iki üst temanın, temaları belirlenirken literatürde konunun tartışılma sıklığı dikkate alınmıştır. Örneğin, “21. yüzyıl becerileri” gibi İHL meslek dersleri öğretmenleriyle ilgili nadir ele alınan konular, temalarla doğrudan ilişkili olmadığı için dikkate alınmamıştır. Algı, mesleki tutum ve tükenmişlik, kişisel özellikler, öğretim yöntem ve teknikleri, dijital yeterlik, güncel dini meseleler konuları öğretmen ile ilgili öne çıkan başlıklardır. Bu temalar iş doyumu ve mesleki tükenmişlik başlığı altında değerlendirilmiştir. Tutum, zorluk, haftalık ders saati, müfredat, okulların fonksiyonu, tercih ve üniversite sınavı konuları ise derslerle ilgili çerçeveyi oluşturmaktadır. Bunlar ise derse ilişkin tutum, müfredat ve diğer hususlar başlığında tartışılmıştır. Bu temalar, literatürde sıklıkla ele alındığı için belirlenmiş ve çalışmanın da sınırlarını oluşturmuştur.

1. İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerine Dair

Genel olarak, öğretmen toplum nazarında eski değerine sahip olmadığı için, öğrencinin gözünde de değer kaybetmekte ve rol-model olmaktan uzaklaşmaktadır.² Bu vakianın kabulüyle birlikte, öğretmenin mesleki yeterliklerini ve kısmen de kişisel özelliklerini ele almak gerekmektedir. İHL meslek derslerinde öğretmenin rolü, dersin verimliliğinde öğrencinin motivasyonunda etkili olan başat bir faktördür.³ Başka bir ifadeyle, öğretmene yönelik tutum, derse karşı tutumu doğrudan etkilemektedir.⁴ Öğrencilere göre, öğretmeni sevmek dersi sevmek anlamına gelmektedir.⁵ Etkileycilik açısından ise öğrenciler, literatürde hâkim olan mesleki yeterlik ve kişisel özellikler vurgusuyla beklentilerini ifade etmektedir.⁶

1.1. İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik

Genel bir ilke olarak, öğretmenlerin iş doyumunu arttıkça mesleki tükenmişlikleri azalmaktadır.⁷ Din eğitimcileri arasında, öğretmenler ve araştırma görevlilerinin en yüksek tükenmişliğe sahip oldukları tespit edilmiştir.⁸ Benzer şekilde, bir başka çalışmada da İHL meslek dersleri öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik yaşadıkları belirlenmiştir.⁹ Öğretmenler; mesleğe yönelik inanç kaybı, tükenmişlik ve sınıf yönetimi sorunları yaşadıklarını ifade etmişlerdir.¹⁰ Buna karşın yapılan başka bir çalışmada İHL meslek dersleri öğretmenlerinin mesleğe adanmışlık düzeyleri yüksek, mesleki tükenmişliklerinin ise düşük olduğu tespit edilmiştir.¹¹ Diğer branş öğretmenleri ile karşılaştırıldığında İHL meslek dersleri öğretmenlerinin tükenmişliğinin daha düşük olduğu bulgular arasında yer almaktadır.¹²

² Onur Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Kastamonu İli Örneği)* (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 91; Betül Karakoyunlu, "Öğretmenlik Mesleğinin İtibarı: Fenomenolojik Bir Araştırma", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 13/3 (2024), 1690.

³ Ümmügülüm Akkuş, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Eğitim Yaşantıları Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Kuşaklar Arası Bir Araştırma* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 206.

⁴ İbrahim Aşlamacı, "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/1 (2017), 226.

⁵ Zehra Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 56.

⁶ Müslime Örekli, "Epistemik Otorite Olarak Meslek Dersleri Öğretmenleri -Nitel Bir Araştırma-", *Marife* 22/2 (2022), 711.

⁷ Fatih Çınar, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22 (2015), 272; Süleyman Abanoz, "Din Eğitimci ve Öğreticilerinin Mesleki Tutum ile Tükenmişlik Düzeyleri", *Eskiye* 45 (2021), 745.

⁸ Abanoz, "Din Eğitimci ve Öğreticilerinin Mesleki Tutum ile Tükenmişlik Düzeyleri", 748.

⁹ Çınar, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi", 277.

¹⁰ Ali Baltacı, "İmam-Hatip Liselerinde Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Sorunlarının Analizi ve Çözüm Önerileri", *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 52 (2019), 259.

¹¹ Muhammet Furkan Çoban, *İmam Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleğe Adanmışlık ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi (Balıkesir Örneği)* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 82; Nuray Zana - Zehra Koç, "Proje Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Seviyelerinin İncelenmesi; Ankara İli Örneği", *Uygulamada Eğitim ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 4/2 (2024), 152.

¹² Abanoz, "Din Eğitimci ve Öğreticilerinin Mesleki Tutum ile Tükenmişlik Düzeyleri", 745.

İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yeterliklerine ilişkin tutumlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir.¹³ Başka bir araştırmada ise mesleki tutum yönüyle konu ele alındığında, meslek hayatı boyunca dalgalanmanın varlığı dikkat çekmektedir. Mesleki kıdeme göre mesleki tutumun önce düştüğü ilerleyen süreçte tekrar arttığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle, yaş arttıkça mesleki tutum önce düşmekte, sonra yükselmekte; buna karşılık, tükenmişlik ters yönde gelişmektedir. Hayata ve mesleğe ilişkin tecrübenin artması, kariyer beklentisinin nispeten azalması gibi faktörler bunda etkili görünmektedir.¹⁴ İHL meslek dersleri öğretmenleri, olumsuz şartlara rağmen öğretmen oldukları için memnundurlar. Tekrar meslek seçme imkânları olsa öğretmenliği yine seçeceklerini belirtmişlerdir. Bunda manevi karşılık, öğrenci dönütleri, geleceğe yatırım, dini öğrenme ve öğretme, çocuk sevgisi, görev şuur ve ücret gibi faktörler etkilidir.¹⁵ Bu bağlamda bu ders grubu öğretmenlerinin iş tatmin düzeyleri açısından içsel ve dışsal doyum oranlarının yüksek olduğu belirlenmiştir.¹⁶ Literatürde yer aldığı üzere mesleği seçmede kişinin rolü ne kadar fazlaysa mesleğe ilişkin duyguları o nispetle olumlu olmaktadır. Manevi nedenlerle seçim, mesleki tutum ve tükenmişliği olumlu yönde etkilemektedir.¹⁷ Okul türleri bağlamında değerlendirildiğinde imam hatip lisesinde görev yapmanın iş yaşam kalitesini olumlu etkilediği belirtilebilir.¹⁸ Diğer yandan bu okul mezunu olmak imam hatip lisesinde çalışma yönünde (%70) bir eğilime de kaynaklık ediyor görünmektedir.¹⁹

İlahiyat fakültesi öğrencilerinin çoğunluğunun (%60) öğretmen olmak istemeleri ve mesleğe ilişkin olumlu tutuma sahip olmaları geleceğe dair ümit veren bir bulgudur.²⁰ Fakülte mezunları arasında öğretmenlik en çok tercih edilen mesleklerden biridir ve DKAB öğretmenliği ilk sırada yer almaktadır.²¹ Diğer yandan motivasyon kaynağı konusunda farklı araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Öğrencilerin öğretmenliğe yönelmelerinde maddi unsurlar (iş garantisi, istihdam, kolay iş bulma vb.) ön planda yer almakta; manevi unsurlara (çocukları sevmeye, dine hizmet, topluma katkı vb.) ise ikincil düzeyde önem verilmektedir.²²

¹³ Fatih Çakmak, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterliklerine Yönelik Tutumları", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 28/2 (2024), 699-700.

¹⁴ Abanoz, "Din Eğitimi ve Öğreticilerinin Mesleki Tutum ile Tükenmişlik Düzeyleri", 747.

¹⁵ Çınar, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi", 276-277.

¹⁶ İrfan Sevinç, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin İş Tatmini Düzeyleri", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2022), 105.

¹⁷ Abanoz, "Din Eğitimi ve Öğreticilerinin Mesleki Tutum ile Tükenmişlik Düzeyleri", 748.

¹⁸ Bülent Kara, "Farklı Okul Türlerinde Görev Yapan Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin İş Yaşam Kalitesi Düzeylerinin İncelenmesi", *Social Sciences Studies Journal* 8/99 (2022), 2073.

¹⁹ Davut Karaman, "Öğretmenlerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinde Çalışma Nedenleri ve Proje Okul Uygulamasına İlişkin Memnuniyet Algıları", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 17 (2024), 72.

²⁰ İrfan Erdoğan, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Mesleki Kaygıları Arasındaki İlişki", *Eskiye* 45 (2021), 813.

²¹ Yasemin İpek vd., "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretim Süreçlerinin Kariyer Eğilimi ve Stresi Açısından İncelenmesi", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13/1 (2024), 384-385.

²² Ali Baltacı - Mehmet Kamil Coşkun, "Öğretmenlik Mesleğini Tercih Etme Nedenleri: İlahiyat Fakültesi Mezunları Üzerine Bir Araştırma", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26/2 (2024), 430.

1.2. Olumlu-Olumsuz Algı ve Nedenleri

Literatürde İHL meslek dersleri öğretmenleri; ağırlık sırasıyla öğrenci, yönetici ve öğretmenlerin kendileri üzerinden daha çok değerlendirilmektedir.

1.1.1. Öğrenci Değerlendirmelerinde İHL Meslek Dersi Öğretmenleri

Öğrenciler, İHL meslek dersleri öğretmenlerine yönelik olumlu bir algıya²³ bunu destekler mahiyette olumlu bir metaforik algıya sahiptir.²⁴ Öğretmenlere yönelik tutumlarının ortanın üzerinde, yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.²⁵ Öğrenciler, İHL meslek dersleri öğretmenlerini “çalayan” ve “sorunları dinleyen” gibi özellikleriyle, kişilik özellikleri üzerinden öne çıkarırken; diğer branş öğretmenlerini ise daha çok akademik alan becerileri üzerinden olumlamaktadır.²⁶ Öğrencilerin çoğunluğu, öğretmenlerinin iyi örnek olduklarını belirtmektedir.²⁷ Mesleği sevme, özgüven, hoşgörü, güvenilirlik ve rol model olma gibi kişisel özellikleri takdir edilmektedir.²⁸ Öğrencilere göre, öğretmenler iletişime açık, samimi ve empati sahibidir.²⁹ Çekinmeden soru sorabildiklerini ve çoğunlukla yeterli cevap alabildiklerini ifade etmektedirler.³⁰ Farklı değişkenlerle yapılan analizlerde, örneğin imam hatip ortaokulundan mezun öğrencilerin, İHL meslek dersleri öğretmenlerine karşı daha olumlu algıya sahip oldukları bulgulanmıştır.³¹ Sınıf düzeyinde ele alındığında ise, alt sınıflarda var olan olumlu algı ve tutum, son sınıfa doğru azalma eğilimi göstermektedir.³²

İHL meslek dersleri öğretmenlerine ilişkin olumsuz özellikler de bulgular arasındadır. Öğrencilerin bakış açısına göre, İHL meslek dersleri öğretmenleri birçok açıdan yetersiz bulunmakta,³³ derse yönelik sorunların ağırlığının öğretmenlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Dersten daha çok öğretmen beklentimi karşılamıyor görüşü bulgusu bu

²³ Cemal Tosun - Kazim Selek, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okullarındaki Kurumsal Kapasiteye Yönelik Değerlendirmelerinin Okul Gelişim Modeli Açısından İncelenmesi”, *Kalemname* 8/5 (2023), 179-180.

²⁴ Tuncay Karateke, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin İmam Hatip Lisesi, Meslek Dersi Öğretmeni ve İdarecilerine İlişkin Metaforik Algıları”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/3 (2019), 1254.

²⁵ İbrahim Aşlamacı, “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/1 (2017), 226.

²⁶ Hümeysra Tarhan - Tuncay Karateke, “Proje İmam Hatip Liselerinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 12/2 (2021), 511.

²⁷ İbrahim Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet* (İstanbul: Dem Yayınları, 2012), 65-68.

²⁸ Koç, “İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma”, 131-174.

²⁹ Tosun - Selek, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okullarındaki Kurumsal Kapasiteye Yönelik Değerlendirmelerinin Okul Gelişim Modeli Açısından İncelenmesi”, 179; Rahim Çimen, *Din Öğretiminde İletişim Temelli Algılanan Öğretmen Nitelikleri ve İHL Öğrencilerinin Okul Aidiyetine Etkisi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 147.

³⁰ Safiye Başdan, *İmam Hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitime Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 72-73.

³¹ Karateke, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin İmam Hatip Lisesi, Meslek Dersi Öğretmeni ve İdarecilerine İlişkin Metaforik Algıları”, 1253.

³² Aşlamacı, “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 227-228.

³³ Zeynep Kaya, “İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2018), 89.

görüşü desteklemektedir.³⁴ Öğretmenin derse karşı tutumunun olumlu olmadığı yönünde görüşler bulunmaktadır.³⁵ Yine öğrencilere göre öğretmenler öz eleştiride bulunmamakta, değişime ayak uydurmada isteksiz davranmaktadır.³⁶ Öğretmenlerini, yeterli ve ilgili gibi olumlu; yetersiz, somurtkan gibi olumsuzluk özelliklerle de nitelemektedirler.³⁷ Araştırma yapılan bir diğer grup ise öğretmenlerin iletişimlerinin kötü olduğunu belirtmektedir.³⁸ Suriyeli öğrencilerin İHL meslek dersleri öğretmenlerine yönelik görüşlerinde de olumsuzluk baskın olmasa da varlık göstermektedir.³⁹

Öğretmen bağlamında, öğretim yöntem ve teknikleri konusu, derse ilişkin sorunların başlıca kaynağı olarak gösterilmektedir.⁴⁰ Öğrenciler, dersi verimli bulmamakta ve kullanılan yöntem ile tekniklerin derse olan ilgilerini azalttığını ifade etmektedir.⁴¹ Derslerde yöntem ve teknik olarak çoğunlukla anlatım ve soru-cevap ikilisinin dışına çıkılamamaktadır.⁴² Buna karşın, öğretmen ve idareciler ise anlatım, soru-cevap, sunum, münazara ve gösterip yaptırma yöntem ve tekniklerini kullandıklarını belirtmektedir.⁴³ Öğrenciler, ilgisizliklerini sıkıcı ve monoton ders ortamına bağlamaktadır.⁴⁴ Ayrıca, öğrenciler diğer derslerle İHL meslek derslerini karşılaştırmakta; diğer derslerin daha iyi işlendiğini, söz hakkına sahip olduklarını ve kendilerini daha aktif hale getiren farklı yöntemlerin kullanıldığını vurgulamaktadır. Nihayetinde, diğer derslerin üniversite sınavında yer alması, öğrenci ilgisinin artmasını ve dersin işlenişini olumlu etkilemektedir. İHL meslek derslerinde ise öğrencilerin ilgisinin kısıtlılığı, öğretmenin motivasyonunu düşürmektedir.⁴⁵ Konuya ilişkin olarak, öğretmen merkezli ders anlayışından

³⁴ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 66.

³⁵ Kaya, “İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, 87.

³⁶ Akkuş, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Eğitim Yaşantıları Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Kuşaklar Arası Bir Araştırma*, 206.

³⁷ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 63; Mustafa Mücahit, “Öğrencilerin Gözüyle Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenleri”, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 41/1 (2017), 73-99.

³⁸ Başdan, *İmam Hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitime Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği*, 72.

³⁹ Dilber Gül, *Suriyeli Öğrencilerin İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 70.

⁴⁰ Mustafa Fatih Ay - Nimet Züleyha Pingov, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyonlarının İncelenmesi”, *Hitit İlahiyat Dergisi* 21/1 (2022), 128; Medine Bektaş - Cemil Osmanoğlu, “Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Anadolu İmam Hatip Lisesi Akaid Dersi Öğretim Programının Temel Amaçlarının Gerçekleşme Durumu”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 21/45 (2023), 247-248.

⁴¹ Davut Karaman, “Mesleki Eğitimin Sorunları Bağlamında İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersleri ve Öğretimi Üzerine Bir Analiz”, *Academic Perspective Procedia* 4/3 (2021), 64-65; Hülya Günel, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okuldan Beklentileri (İzmir Örneği)* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 84.

⁴² Koç, “İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma”, 158-160; Mücahit, “Öğrencilerin Gözüyle Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenleri”, 74-98; Mehmet Korkmaz, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri: Nasıl? ve Neden?”, 100. *Yılında İmam Hatip Liseleri Uluslararası Sempozyumu*, ed. Recep Kaymakcan vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 585-586.

⁴³ Kazim Selek, *İmam Hatip Lisesi Öğrenci, Öğretmen ve İdarecilerinin Okullarına Yönelik Görüşlerinin Okul Gelişim Modeli'ne Göre İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 216.

⁴⁴ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 65.

⁴⁵ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 66-67.

uzaklaşılması, ders ortamının zenginleştirilmesi ve farklı öğretim yöntem ile tekniklerinin kullanılması gerekliliği ön plana çıkmaktadır.⁴⁶

1.1.2. Yönetici ve Öğretmen Değerlendirmelerinde İHL Meslek Dersi Öğretmenleri

Yöneticiler, İHL meslek dersleri öğretmenlerine yönelik olumsuz bir algıya sahiptir. Yöneticilerle yapılan bir araştırmada, derslerin etkili bir şekilde işlenmediği vurgusu dikkat çekmektedir. Birçok zorluğu aşıp atandıktan sonra, derse ve öğrencilere ilgisiz davranan öğretmenlerin varlığı önemli bir sorun alanı olarak görülmektedir.⁴⁷ Yöneticilere göre, İHL meslek dersleri öğretmenleri yeterli eğitim almadan ve gerekli yeterliklere sahip olmadan atanmaktadır. Kur'an-ı Kerim ve Arapça derslerini almak istememeleri ve bu alanlardaki yetersizlikleri, bu kanaati desteklemektedir. Yine yöneticilerin gözünde İHL meslek dersleri öğretmenleri; iletişim, etkileme, sevdirmeye, yenilenme ve okulu sahiplenme gibi konularda istenilen düzeyde değildir.⁴⁸ Başka bir araştırmada ise, kıdemli öğretmenlerin kendilerini yenileyemedikleri, teknolojiyi kullanamadıkları; yeni atanan öğretmenlerin ise alanlarında yetersiz kaldıkları bulgulanmıştır.⁴⁹ Öğretim yöntem ve teknikleri ile ilgili olarak, İHL meslek dersleri öğretmenleri materyal üretimi ve materyal zenginliği açısından diğer branş öğretmenlerini kendilerinden daha yeterli görmektedir. Öğretmenler, internetten hazır materyaller temin edip uyarladıklarını, kendilerinin materyal üretimine girmediklerini belirtmektedir. Zaman yetersizliği, bu duruma gerekçe olarak gösterilmektedir.⁵⁰ Bu ders grubu öğretmenlerinin de yer aldığı bir başka araştırmada, öğretmenlerin Bakanlık tarafından geliştirilen dijital öğrenme ortamı Öğretmen Bilişim Ağı'ndan istenilen düzeyde yararlanmadıkları bulgulanmıştır.⁵¹

Yukarıdaki olumsuz görüşlerin aksine, İHL meslek dersleri öğretmenlerinin çoğunluğu mesleki kıdemden kaynaklı olarak kendilerini profesyonel değerlendirmektedir.⁵² Öğrencilerin güncel inanç konularına yönelik sorularında öğretmenlerin büyük bölümü kendini yeterli

⁴⁶ Akkuş, İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Eğitim Yaşantıları Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Kuşaklar Arası Bir Araştırma, 207; Mustafa Sarı, "İmam-Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılama Düzeyi", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/19 (2021), 118; Sümeyye Türkmen, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Özel İyi Oluşu ile Okul Memnuniyeti (Üsküdar İlçesi Örneği)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 106.

⁴⁷ Ali Baltacı, "Okul Yöneticilerine Göre İmam-Hatip Liselerinde Karşılaşılan Sorunlar", *Bilimname* 40 (2019), 395-396.

⁴⁸ İbrahim Aşlamacı, "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği ile İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma", *Turkish Studies* 12/10 (2017), 76.

⁴⁹ Tuncay Karateke, "İmam-Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Çalışma", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2015), 166.

⁵⁰ Adem Güneş - Betül İnce, "Din Öğretimi Öğretmenlerinin Teknoloji ve Materyal Kullanımına İlişkin Görüşleri", *International Social Mentality and Research Thinkers Journal* 7/53 (2021), 3357.

⁵¹ Tuncay Ceylan, "DKAB ve İmam Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Öğretmen Bilişim Ağı (ÖBA) ile İlgili Görüşleri", *Bilimname* 51 (2024), 537.

⁵² Abdulkadir Çekin, "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin Profesyonelliği Üzerine Bir Araştırma", *The Journal of Academic Social Science Studies* 37 (2015), 85-100; Süleyman Akyürek, "İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenleri ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretim Yeterlilikleri Üzerine Algıları", *Değerler Eğitimi Dergisi* 10/23 (2012), 7-47; Bektaş - Osmanoğlu, "Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Anadolu İmam Hatip Lisesi Akademi Dersi Öğretim Programının Temel Amaçlarının Gerçekleşme Durumu", 245.

hissetmektedir.⁵³ Buna karşın, kendini geliştirme, yenilikleri takip etme ve okul dışı etkinliklerde sorumluluk alma konularında istenilen düzeyde olmadıklarını kabul etmektedirler.⁵⁴ Öğretmenlerin yarıdan fazlası, öğrencilerin yaşadığı inanç sapmalarında din derslerinin yeterli olmadığını; bu noktada öğretmen ve müfredatın başat faktör olduğunu ifade etmektedir.⁵⁵ Benzer şekilde, öğretmen vurgusu başka araştırmalarda da öne çıkmaktadır.⁵⁶ Öğrencilerin itaatkâr olarak nitelendirilmesinden hareketle, öğretmenlerin öğrencilerle yeterli etkileşim kurmadığı yönünde bulgular da mevcuttur. Kendi ifadeleriyle, öğretmenler; formasyon yeterlikleri, öğretim yöntem ve teknikleri ile teknoloji kullanımı alanlarında desteğe ihtiyaç duymaktadır.⁵⁷ Başka bir araştırmaya göre, öğretmenlerin yaklaşık üçte ikisi öğrencilerin İHL meslek derslerine ilgilerini yetersiz bulmaktadır.⁵⁸ Öğretmenlere göre, öğrencilerin ilgisizliği ve velilerin destek vermemesi hem kendilerini hem de dersi olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, inanç ve görüş farklılıkları ile müfredat-hayat çatışması gibi problemlerle karşılaştıklarını da belirtmektedirler.⁵⁹

İHL meslek dersleri öğretmenlerinin üniversite eğitimleri de sorun alanlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Fakültelerin tek alanda öğrenci yetiştirmesi ve mezunların ihtiyaç duyulan her alanda hizmet vermesi yaklaşımı sorunlu görülmektedir. Bu durumda, mezun olanlar kendi temel alanlarında bile yeterince başarılı olamamaktadır.⁶⁰ Ayrı kazanım ve beceri gerektiren din görevliliği, dini danışmanlık, DKAB öğretmenliği, İHL meslek dersleri öğretmenliği vb. branşlara göre bölümlerin oluşturulması gerekliliği vurgulanmaktadır.⁶¹ Branşlaşma olmadığı için, İHL meslek derslerinin tamamı aynı programdan mezun olmuş öğretmenler tarafından yürütülmektedir. Bu tek tip yapı; yoruculuk, zor hazırlık gibi dezavantajlarıyla öğretmen in yeterlik ve verimliliğini olumsuz etkilemektedir.⁶² Bazı dersler, yeterlik bakımından farklı ve özel donanım da gerektirebilmektedir. İHL meslek dersleri grubundaki ders çeşitliliği, sorun

⁵³ Ali Kale - Adem Güneş, “DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Deizme Bakışı”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2022), 373.

⁵⁴ Koç, “İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma”, 131-174.

⁵⁵ Kale - Güneş, “DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Deizme Bakışı”, 373.

⁵⁶ Mehmet Kenan Şahin - Samet Karahüseyin, “Öğretmenlerin Kader Algılarının Kelâmî Açından Değerlendirilmesi”, *Van İlahiyat Dergisi* 11/19 (2023), 118.

⁵⁷ Akkuş, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Eğitim Yaşantıları Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Kuşaklar Arası Bir Araştırma*, 205-206.

⁵⁸ Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, 156.

⁵⁹ Çınar, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, 276.

⁶⁰ Ali Rıza Gül, “Yüksek Din Eğitimi Kurumlarında Değişim ve Yenilenmenin Gerekçeleri”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2016), 33; Mehmet Yılmaz, *İmam Hatip Okullarında Kurum Kültürü (Kastamonu İli Örneği)* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 117.

⁶¹ Muhammed Fatih Genç, “İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Din Eğitiminde Kalite Sorunu”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 7 (2018), 163; Kaya, “İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, 89.

⁶² Aşlamacı, “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 226; Hümeysra Nazlı Tan, “Din Öğretimi Sürecinde Öğretmenlerin Yeterliklerine, İhtiyaçlarına ve Sosyo-Psikolojik Problemlerine Yönelik Bir Metasentez Çalışması”, *Amasya İlahiyat Dergisi* 24 (2024), 439.

alanlarından bir diğeri olarak değerlendirilmektedir.⁶³ Ders çeşitliliğinin azaltılması⁶⁴ ve uzmanlığa göre branşlaşma⁶⁵ gibi uygulamaların bu kapsamda çözüm olabileceği belirtilmektedir.

2. İHL Meslek Derslerine Dair

Derse ilişkin tutumu etkileyen birçok faktör bulunmakla birlikte, İHL meslek dersleri konusunda sorunların belirli alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Dersin müfredatı, literatürde sıklıkla tartışma konusu olmuştur. Okulun fonksiyonundaki değişim ise derslere ilişkin bakış açısını önemli ölçüde değiştirmiş görünmektedir. Diğer yandan, öğrenci nazarında bu ders grubu, okulun hem tercih edilmesinde etkili olmakta hem de memnuniyetsizlikte belirleyici bir paya sahip görünmektedir.

2.1. Derslere İlişkin Tutum

Öğrencilerin imam hatip liselerini tercih etmelerinde, din eğitimi beklentisi öne çıkmaktadır.⁶⁶ Bu bakımdan, okulları tercihte İHL meslek dersleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu ders grubuna yönelik öğrenci tutumu çoğunlukla “seviyorum” şeklindedir.⁶⁷ Öğrencinin ilahiyat alanında devam etme isteği, meslek dersi ve öğretmenlerine yönelik tutumu olumlu etkilemektedir.⁶⁸ Başka bir çalışmada, ilahiyat alanını tercih etmeyecek olsalar bile dini öğrenmeye ve Kur’an’ı okuma ile anlamaya katkı sağladığı gerekçesiyle ders grubunu anlamlı buldukları belirlenmiştir. Bu yönüyle, en fazla faydayı Kur’an-ı Kerim dersinin sağladığı ifade edilmektedir.⁶⁹ Suriyeli öğrencilerin İHL meslek derslerine yönelik görüşlerinde de olumlu yaklaşım baskın olsa da olumsuz yaklaşımlar da mevcuttur.⁷⁰

Öğrencilerin ders grubuna yönelik olumsuz yaklaşımları da söz konusudur. Yapılan bir çalışmada, öğrenciler İHL meslek derslerine yönelik ciddi bir beklenti içinde olmadıklarını⁷¹

⁶³ Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Kastamonu İli Örneği)*, 90.

⁶⁴ Karaman, “Mesleki Eğitimin Sorunları Bağlamında İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersleri ve Öğretimi Üzerine Bir Analiz”, 64-65.

⁶⁵ Selek, *İmam Hatip Lisesi Öğrenci, Öğretmen ve İdarecilerinin Okullarına Yönelik Görüşlerinin Okul Gelişim Modeli’ne Göre İncelenmesi*, 211.

⁶⁶ Muhammet Akdeniz, *İmam Hatip Ortaokulundan Mezun Olan Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etmeme Nedenleri* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 79; Zeynep Yücel, *Proje İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 208-209.

⁶⁷ Başdan, *İmam Hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitimi Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği*, 76.

⁶⁸ Aşlamacı, “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 229.

⁶⁹ Kaya, “İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, 87.

⁷⁰ Gül, *Suriyeli Öğrencilerin İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri*, 70.

⁷¹ Kaya, “İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, 87; Bekir Çelik, *Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Kur’an-ı Kerim Öğretiminde Öğrenciden Kaynaklanan Sorunlar* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 115; Hatice Kılıçarslan, *İmam Hatip Liseleri ile İlahiyat Fakültelerinde Hitabet ve Mesleki Uygulama Dersinde Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Görüşlerin İncelenmesi* (Aydın: Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 69.

ve derse ilişkin önyargıları bulunduğunu belirtmektedir.⁷² Bu olumsuz yaklaşımda, öğretmen kaynaklı olmayan; derslerin kendisine yönelik önyargıların varlığı öne çıkmaktadır.⁷³ Benzer sonuçlar veren başka bir araştırmada ise öğrencilerin İHL meslek derslerine ilişkin tutumlarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.⁷⁴ Derslerin beklentilerini karşılamadığı ve okuldan memnun kalınmadığı değerlendirilmekte;⁷⁵ içerik ve öğretim sürecinin öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine yeterince karşılık vermediği ifade edilmektedir.⁷⁶ Ders grubunun seçmeli olması durumunda, seçmeyeceklerini belirten öğrencilerin oranı %40'tır.⁷⁷ Başka bir araştırmada ise İHL meslek derslerini sevmeyen öğrencilerin oranının, okulun fonksiyonu da dikkate alındığında yüksek olduğu görülmüştür.⁷⁸ Nihayetinde, meslek dersine alışmak imam hatip lisesine alışmaya karşılık gelmektedir; bu sağlanamadığında ise başarısızlık ve yabancılaşma muhtemel görülmektedir.⁷⁹ Diğer yandan, okullara ilişkin üniversiteye hazırlık ve akademik başarı temelli yürütülen politikaların, bu derslerin öğrenci gözünde değersizleşmesine yol açtığı da iddia edilmektedir.⁸⁰ Üniversiteye hazırlık nedeniyle İHL meslek derslerine ilginin azaldığı yönünde de araştırma sonuçları mevcuttur.⁸¹ İlahiyat fakültesine yerleşme durumunda, bu ders grubunu ortaöğretimde almayan; imam hatip lisesi mezunu olmadan ilahiyat fakültesine yerleşen öğrencilere göre önemli avantajlar edinildiği göz ardı edilmemelidir.⁸² Farklı bir yaklaşımla proje uygulayan AİHL son sınıf öğrencilerinin üniversite yönelimleri üzerine yapılan bir araştırmada ise, ilahiyat eğitimindeki derslerin yoğunluğu, ezberin fazlalığı, Arapça dil eğitiminin varlığı ve olumsuz imaj gibi hususlar, bu fakültenin tercih edilmemesinde gerekçe olarak gösterilmektedir.⁸³

2.2. Derslerin Müfredatı

İmam hatip liseleri hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlık amacıyla kurgulansa bile, tüm öğrencilerin ilahiyat alanını seçeceği öngörüsüyle oluşturulan içerik dikkat çekmektedir. Bu durum hem öğrenciyi hem de öğretmeni zorlamaktadır. Farklı bir yaklaşımla, bu okullar din

⁷² Tarhan - Karateke, "Proje İmam Hatip Liselerinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", 510; Selek, *İmam Hatip Lisesi Öğrenci, Öğretmen ve İdarecilerinin Okullarına Yönelik Görüşlerinin Okul Gelişim Modeli'ne Göre İncelenmesi*, 225.

⁷³ Hümeysra Tarhan, *Proje İmam Hatip Liselerinin Öğrenci, Öğretmen ve İdareci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 126.

⁷⁴ Meryem Çırak, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 60.

⁷⁵ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 66.

⁷⁶ Aşlamacı, "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 225; Bektaş - Osmanoğlu, "Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Anadolu İmam Hatip Lisesi Akaid Dersi Öğretim Programının Temel Amaçlarının Gerçekleşme Durumu", 247.

⁷⁷ Mücahit, "Öğrencilerin Gözüyle Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenleri", 74-98.

⁷⁸ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 56.

⁷⁹ Rıdvan Semerci, *İmam Hatip Kimliğinin Üniversite Hayatındaki Devamlılığı Üzerine Bir Araştırma* (Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 93-94.

⁸⁰ Savaş, *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Ortaöğretim Mesleki Din Öğretimine Yaklaşımları*, 223.

⁸¹ Muhammet Numan Tekin, *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 110.

⁸² İmam hatip lisesi mezunu olmadan ilahiyat fakültesinde eğitim görenlerin avantaj ve dezavantajları için bkz. Cevat Siddıki, "İmam-Hatipli Olmayan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Derslere Uyum Sorunları Hakkında Nitel Bir Değerlendirme (Trabzon Üniversitesi Örneği)", *Trabzon İlahiyat Dergisi* 8/1 (2021), 171-198.

⁸³ Mukadder Ayten, *Proje İmam-Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Tercihleri ile Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma* (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 97-98.

görevlisi yetiştirme amacıyla kurulmuş olsa da zaman içinde fonksiyonu genişlemiştir. Müfredat, ilahiyat eğitimi almak isteyenler için yetersiz; istemeyenler için ise ağır görülmektedir.⁸⁴ Konu ile ilgili STK raporlarında, din görevliliğini karşılamak açısından öğretim programının yetersizliğine işaret edilmektedir.⁸⁵ Diğer yandan, içerik hazırlanırken öğrenci ilgi ve gereksinimlerinin dikkate alınmaması, derslere karşı ilgisiz tavrın öne çıkmasına neden olmaktadır.⁸⁶ Öğrenciler, ders kitabının çoğunlukla faydasız olduğunu, ilgi çekmekten uzak kaldığını ve ezber malzemesinden öteye geçemediğini belirtmektedir.⁸⁷ Ders grubunda tekrar döngüsü de dikkat çekmektedir.⁸⁸ Öğrenciler dersi teorik, sıkıcı ve ağır bulmakta; kendilerine hitap etmediğini ifade etmektedir. Ders; kavramsal, ezbere dayalı ve gereksiz bilgiler içermektedir.⁸⁹ Derste elde edilen bilgi ile karşılaştıkları sorunları çözememekte, sorgulamalarına karşı tatmin edici cevaplar bulamamaktadırlar. Aynı araştırmanın sonucunda, program ve kitapların öğrencinin eğitim seviyesine uygun olmadığı değerlendirilmiştir. Din bilimleri dilinin ağırlığı, ezberin fazlalığı, etkinlik içermeyen kitaplar ve müfredatın ileri seviyede hazırlanması gibi hususlar öne çıkarılmaktadır.⁹⁰

Derslere yönelik olumlu yaklaşıma sahip öğrenciler, ilgilerini bireysel merak ve olumlu öğretmen-öğrenci ilişkisi ile açıklamaktadır.⁹¹ Öğretmen ve öğrenciler, teorik ve kavramsal bilgi yerine kısa ve özet, etkinlikle zenginleştirilmiş bir müfredatın düzenlenmesini talep etmektedir. Usul dersleri yerine, güncel hayatta karşılığı olan konuların gündeme alınmasını istemektedirler.⁹² Öğrenci merkezli, eğlenceli, uygulamalı ve interaktif bir kurguya yer verilmesinin; ezberi azaltan, anlamayı öne çıkaran bir yapının kurgulanmasının yararlı olacağı vurgulanmaktadır.⁹³

⁸⁴ Kaya, “İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, 88; Tekin, *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi*, 111.

⁸⁵ Savaş, *Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Ortaöğretim Mesleki Din Öğretimine Yaklaşımları*, 223.

⁸⁶ Aşlamacı, “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 225. Tefsir dersi için görsellerle zenginleştirme örneği için bkz. Sena Uyanık, *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Tefsir Ders Kitabının Değerlendirilmesi ve Sürelerin Tefsirlerinde Görsel Materyal Kullanımı* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

⁸⁷ Kaya, “İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, 87; Savaş, *Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Ortaöğretim Mesleki Din Öğretimine Yaklaşımları*, 223.

⁸⁸ Selek, *İmam Hatip Lisesi Öğrenci, Öğretmen ve İdarecilerinin Okullarına Yönelik Görüşlerinin Okul Gelişim Modeli’ne Göre İncelenmesi*, 212.

⁸⁹ Kaya, “İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, 86; Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 67; Mücteba Altındaş, “İmam Hatip Liselerinde Kelâm Dersi Öğretiminin İncelenmesi”, *Tokat İlmiyat Dergisi* 12/2 (2024), 481-482; Tekin, *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi*, 110.

⁹⁰ Akkuş, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Eğitim Yaşantıları Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Kuşaklar Arası Bir Araştırma*, 204-205.

⁹¹ Tekin, *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi*, 111.

⁹² Farklı bir öneri için bkz. Mehmet Görmez, *Din Eğitiminde Yeniden Yapılanma İnsanın Anlam Arayışına Rehberlik* (Ankara: İslam Düşünce Enstitüsü, 2021), 41-42; Tekin, *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi*, 113; Günel, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okuldan Beklentileri (İzmir Örneği)*, 79.

⁹³ Selek, *İmam Hatip Lisesi Öğrenci, Öğretmen ve İdarecilerinin Okullarına Yönelik Görüşlerinin Okul Gelişim Modeli’ne Göre İncelenmesi*, 225; Sarı, “İmam-Hatip Liselerinin Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi”,

2.3. Dersler ile İlgili Diğer Hususlar

Kurulduğu yıllara kıyasla imam hatip liselerinin fonksiyonu çeşitlenmiş, öğrenci sayısı artmış; ilahiyat alanında eğitim görmeyi düşünmeyen birçok öğrenci bu okullarda eğitim görmüş ve görmeye devam etmektedir. Bu yönüyle, misyonunun yeniden belirlenmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.⁹⁴ İHL meslek dersleri öğretmenleri de din görevlisi olmak isteyen öğrenciler için ayrı bir program uygulanmasını gerekli görmektedir.⁹⁵ Dersler bağlamında ayrıştırmanın gerekliliği vurgulanmaktadır. Örneğin, mesleki Kur'an-ı Kerim öğretimi ile normal Kur'an-ı Kerim öğretimi gibi ayrımlara gidilmesinin yararlı olacağı ifade edilmektedir.⁹⁶ Mesleki alanda çalışmayı ve ilahiyat alanında eğitim almayı düşünmeyen öğrenciler için uygun bir imam hatip lisesi programının tartışılması önerilmektedir.⁹⁷ Öğrencilere ilgi ve yeteneklerine uygun alan seçimi sunulması ve çok programlı bir öğretim programı uygulanması gibi ihtiyaçların öne çıktığı değerlendirilmektedir.⁹⁸

Okul dışında din eğitimi almak, İHL meslek derslerine yönelik ilgiyi artıran bir faktör olarak öne çıkmaktadır.⁹⁹ Öğrencinin okula kendi isteğiyle gelmesi, İHL meslek dersleri ve öğretmenlerine yönelik tutumu doğrudan etkilemektedir.¹⁰⁰ Bu anlamda, veli ve öğrenci tarafından bilinçli tercih yapılması, birçok probleme çözüm olabilecek bir unsur olarak değerlendirilmektedir.¹⁰¹ Yapılan bir araştırmada, öğrencilerin yaklaşık üçte birinin aile isteği ile bu okullara geldiğini belirttiği görülmektedir.¹⁰² Özellikle ailenin yönlendirmesi ile İHL meslek derslerini zor görme arasında bir bağ bulunmaktadır. Bu yönlendirme, okul ve derslere uyumu olumsuz etkilemektedir.¹⁰³ Okula isteksiz ya da zorla gelme durumunda, öğrencinin tepki olarak dini konularda farklı anlayışlar ortaya koyabileceği; çeşitli sorgulamalarının tepkiyle karşılanmasının ise onu farklı inançlara yöneltebileceği ifade edilmektedir.¹⁰⁴

114; Kaya, "İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma", 86; Bektaş - Osmanoğlu, "Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Anadolu İmam Hatip Lisesi Akaid Dersi Öğretim Programının Temel Amaçlarının Gerçekleşme Durumu", 245.

⁹⁴ Kaya, "İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma", 89.

⁹⁵ Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, 138.

⁹⁶ Hasan Hüseyin Havuz, "Kur'an Okuma Dersinin Meal Merkezli Yapılması Meselesi -Hedefler, Kazanımlar, Problemler ve Öneriler-", *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 9/2 (2023), 1198.

⁹⁷ Yusuf Batar, "İmam Hatip Lisesinde Çalışan Rehber Öğretmenlerin Öğrencilerin Beklenti ve Sorunlarına İlişkin Tespitleri", *Mesned: İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 10/2 (2019), 421.

⁹⁸ Görmez, *Din Eğitiminde Yeniden Yapılanma İnsanın Anlam Arayışına Rehberlik*, 62; Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 69.

⁹⁹ Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, 155.

¹⁰⁰ Aşlamacı, "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 229.

¹⁰¹ Kaya, "İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma", 87.

¹⁰² Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, 131.

¹⁰³ Akkuş, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Eğitim Yaşantıları Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Kuşaklar Arası Bir Araştırma*, 204; Fatih Man, *İmam Hatip Ortaokulu Mezunlarının Lise Tercihlerini Etkileyen Faktörler (Sakarya Örneği)* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 173-174.

¹⁰⁴ Tosun - Selek, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okullarındaki Kurumsal Kapasiteye Yönelik Değerlendirmelerinin Okul Gelişim Modeli Açısından İncelenmesi", 177-178.

Öğrenciler tarafından meslek yerine üniversitenin hedeflenmesi ve üniversite sınavında ortak derslerden soru sorulması, bu ders grubunun önemsenmemesine neden olmaktadır.¹⁰⁵ Özellikle 11. ve 12. sınıflarda derse yönelik isteksizlik artmaktadır.¹⁰⁶ İHL meslek derslerinin merkezi sınavda yer almaması, imam hatip liselerinin tercih edilmemesinde de etkili görülmektedir.¹⁰⁷ Üniversite sınavında bu derslere yer verilmesinin, derslere olan ilgiyi artıracağı değerlendirilmektedir.¹⁰⁸ Bu kapsamda, ilahiyat alanı için ek puan ya da üniversite sınavında ayrı bir oturum yapılması önerilmektedir.¹⁰⁹

Öğrencilerle yapılan bir araştırmada, çoğunluk İHL meslek dersleri haftalık ders saatlerinin fazlalığını gündeme getirmektedir.¹¹⁰ Bu nedenle, müfredatın hafifletilerek üniversiteye hazırlık amacıyla derslerin 9., 10. ve 11. sınıflarda tamamlanması istenmektedir.¹¹¹ İmam hatip ortaokulundan mezun olduğu halde imam hatip lisesine devam etmeme nedenlerini öğrenciler, İHL meslek derslerinin yanında sayısal derslerin varlığının zorluğu artıracağına bağlamaktadır. Öğrenciler, bu tercihlerinde kendi deneyimlerinin yanı sıra arkadaş ve kardeş tecrübelerini de dikkate aldıklarını belirtmektedirler.¹¹² Farklı bir yaklaşımla, bu okullardan mezuniyet aşamasında kültür ve İHL meslek derslerinden beklenen yeterlikten hareketle, İHL meslek derslerinden başarılı olamayan öğrencilere genel lise diploması verilmesi önerisi de gündeme getirilmektedir.¹¹³

Sonuç

İHL meslek dersleri ve öğretmenlerinin nüve olması itibarıyla imam hatip lisesi algısı; okulların bütün içindeki yeri, Türk eğitim sistemi, eğitim, öğretmen ve müfredat gibi kavramlara ilişkin bugünün bakış açısı, sekülerleşme gibi sosyo-kültürel değişimler ve dine yönelik yaklaşımlar gibi çoklu faktörlerden etkilenmektedir. İHL meslek derslerini, imam hatip liselerinin alametifarikası olarak nitelemek mümkündür. Diğer okul türleri ile ortak dersler daha fazla olmasına karşın farklılık, İHL meslek dersleri üzerinden oluşmaktadır. Öğrenci ya da velilerin imam hatip liselerini tercih etmelerinin arka planında, bu derslerin kurum kimliğine kattığı anlam öne çıkmaktadır. Bu ders grubu, mesleki yeterliklere hazırlamanın yanı sıra din eğitimi alma isteğine de karşılık gelmektedir. İHL meslek derslerini, imam hatip liseleri için akademik eğitimin yanında sunulan din eğitimi olarak nitelemek de mümkündür.

¹⁰⁵ Aşlamacı, “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 225; Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 66-67.

¹⁰⁶ Akkuş, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Eğitim Yaşantıları Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Kuşaklar Arası Bir Araştırma*, 204.

¹⁰⁷ Osman Aslan, *İmam Hatip Ortaokulu Mezunlu Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etmeme Sebepleri (Karaman İli Örneği)* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 77.

¹⁰⁸ Tekin, *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi*, 113.

¹⁰⁹ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 68-69.

¹¹⁰ Başdan, *İmam Hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitimi Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği*, 69.

¹¹¹ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 69; Kaya, “İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, 87.

¹¹² Akdeniz, *İmam Hatip Ortaokulundan Mezun Olan Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etmeme Nedenleri*, 84; 90-91.

¹¹³ Tekin, *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi*, 113.

Bu çalışma, İHL meslek dersleri ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin olumlu ve olumsuz özelliklerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Her iki alanda da kümelenmeler tespit edilmiştir. Öğretmenlere yönelik algı, iş doyumu, mesleki tutum ve tükenmişlik, kişisel özellikler, öğretim yöntem ve teknikleri, dijital yeterlik ve güncel dini meseleler öne çıkmaktadır. Derse yönelik tutum, zorluk, haftalık ders saati, müfredat, okulların fonksiyonu, tercih, üniversite sınavı gibi konular ise ders ile ilgili çerçeveyi oluşturmaktadır. Çıktılar, ağırlık sırasıyla öğrenci, yönetici ve öğretmen görüşleri etrafında şekillenmektedir. Genel olarak öğrenciler, İHL meslek dersleri ve öğretmenlerini olumsuz değerlendirmektedir. Yöneticilerin bakış açısında da İHL meslek dersleri öğretmenleri olumsuz özellikleriyle anılmaktadır. Buna karşın öğretmenler hem kendilerini hem de meslektaşlarını olumlu yönleriyle öne çıkarmaktadır. Öğrenciler, öğretmenlerinin kişisel ve mesleki yönlerini kıyasladıklarında kişisel özelliklerini daha olumlu bulmaktadır. İHL meslek derslerine ilişkin olumsuz tutum ve buna kaynaklık eden farklı değişkenler bulunmakla birlikte, öğrencilerde olumlu tutumun daha baskın olduğu görülmektedir.

Okulların başlangıç kurgusu meslek lisesi olarak oluşturulsa da bugün, din eğitimi ve akademik eğitimin birlikte alınmasını önceleyen çoğunlukta öğrencilerin bulunduğu bir tablo söz konusudur. Dolayısıyla mesleki eğitim için bu okullarda eğitim alan öğrenci oranı düşüktür. Okula ilişkin taleplerde de mesleki eğitim değil, din eğitimi öne çıkmaktadır. Bu bakımdan, öğrencilerin bu ders grubuna yönelik tutumu doğrudan okula yönelik bir tutuma dönüşebilmektedir. Veli isteği, üniversite tercihi ve okul dışı din eğitimi alma gibi birçok unsur, öğrencilerin İHL meslek derslerine yönelik tutumunu etkilemektedir. Özellikle ilahiyat alanında tercih yapmak istemeyiş, bu ders grubunu üniversiteye girişin önündeki bir engel olarak görmeye neden olmaktadır. Bu yaklaşım, derse ve öğretmenine ilişkin bakışı etkileyen başlıca faktörlerden biridir. Literatür incelendiğinde, İHL meslek dersleri ve öğretmenlerine ilişkin olumlu ya da olumsuz durumların kısa vadede ortaya çıkmadığı; geçmişte de var olan sonuçların günümüzde de benzer şekilde devam ettiği söylenebilir. Fiili durumun farklı kanallarla aşılabilmesi için “program çeşitliliği” başlığı altında fen ve sosyal bilimler, teknoloji ve yabancı dil gibi alanlar oluşturularak bu tekillik önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Program çeşitliliği uygulayan imam hatip liselerinin tercih edilmesinde sınavla öğrenci alması baskın rol oynasa da öğrenciye mesleki alan dışında imkân sunmasının etkili olduğu ileri sürülebilir. Bir yönüyle öğrenci, bu programı uygulayan okulları din eğitiminin yanı sıra ilgi, istek ve kabiliyetleri ile özellikle üniversiteye hazırlık amacıyla tercih etmektedir.

İHL meslek dersleri, imam hatip liseleri için alametifarikadır ve kurumsal kimliğin ayırt edici başat faktörüdür. Bu ders grubunun haftalık ders saatinin azaltılması, bir yönüyle okulun diğer okul türleri ile özdeşleştirilmesi anlamına gelecektir. Üst sınıflardaki İHL meslek derslerinin alt sınıflara alınması önerisi, mevcut okul türleri arasındaki geçişler nedeniyle mümkün görünmemektedir. Böyle bir uygulama, tüm okul türlerinde alt sınıflarda derslerin uyuşmazlığını beraberinde getirecek ve okul türleri arasındaki öğrenci nakillerini zorlaştıracaktır. Ders grubu, kültür dersleri ile kıyaslandığında, eğitim sistemi gereği çeşitli dezavantajlar barındırmaktadır. Bunların en önemlisi, üniversite sınavında yer almamasıdır. Diğer yandan, merkezi sınavda yer alması yalnızca ilahiyat alanında eğitim almak isteyenler için kurgulansa bile, öğrenciler açısından ilave bir yük oluşturacak ve sınav kaygısını artıracaktır.

Ayrıca, bu durumda ilahiyat fakültelerine imam hatip liseleri dışından öğrenci gelmesinin önü kapatılmış olacaktır. Tüm imam hatip lisesi öğrencilerinin sınavda bu ders grubundan sorumlu tutulması ise makul bir yaklaşım olmayacaktır. İHL meslek derslerinden başarısız olan öğrencilere mezuniyetlerinde lise diploması verilmesi önerisi de sorundur. Bu yaklaşım, mevcut durumdaki şikâyetlerin de ötesinde, İHL meslek derslerinin önemsizleşmesine yol açacaktır. Böyle bir uygulamada öğrenciler, bu derslerden başarısız olmayı baştan göze alabileceklerdir ki bu durum, imam hatip liselerinin kendine özgü niteliğine de zarar verecektir.

Filiyatta sıkça karşılaştırma yapılmasına rağmen, kültür dersleri ve İHL meslek derslerinin öğretmen, yöntem ve güncellik gibi alanlarda karşılaştırılması sonuç odaklı bir yaklaşım gibi görünmemektedir; zira bu dersler aynı dinamiklerden beslenmemektedir. İHL meslek derslerine yönelik branşlaşma önerisi ise personel rejimini zorlaştıracak bir görünüm arz etmektedir. Böyle bir kurgunun ilahiyat eğitimi içerisinde oluşturulması gerekir; ancak henüz hiçbir bölümleşmeye gitmemiş bir yapının bu çeşitliliğe hazır olması mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte, İHL meslek dersleri grubunda bazı öğretmen ve öğrencilerin zorlandığı Kur'an-ı Kerim ve Arapça derslerine yönelik branşlaşma konusu tartışmaya değerdir.

Program çeşitliliği kapsamında mesleki eğitim ve din eğitimi farklılaştırılmalıdır. Bu yaklaşım, ders grubunun yeniden kurgulanmasını gerektirmektedir. Öğrenci görüş ve tercihlerini dikkate alan bir yapı kurulmalıdır. Yeni senaryoda, mesleki alanın muhtemelen daha az tercih edilmesi beklenebileceğinden, burs, ilahiyat alanında ek puan veya kontenjan gibi teşvik mekanizmaları oluşturulmalıdır. Haftalık ders saatleri ihtiyaçlar doğrultusunda belirlenmeli, mesleki alana yönelik seçmeli ders havuzu genişletilmelidir. İHL meslek derslerinde, yalnızca din görevliliği alanıyla sınırlı olmayan uygulamalı eğitimlere ağırlık verilmeli ve bu kapsamda yapılan uygulamalar staj olarak değerlendirilmelidir. Geleceğe hazırlık açısından, ilahiyat fakültelerinin bölümleşmesinin altyapısına katkı sağlayacak mesleki rehberlik içerikleri geliştirilmelidir. Bunlar; DKAB öğretmenliği, İHL meslek dersleri öğretmenliği, manevi danışmanlık ve rehberlik, din görevliliği gibi mesleklerin tanıtımı çerçevesinde ele alınabilir. Diğer yandan, mesleki eğitim ve din eğitimi müfredat ve materyalleri; teorik bilgiler yerine güncel, anlamaya dayalı, özet, gençlere hitap eden, sorgulamalara cevap verebilen ve etkinlik ağırlıklı özellikler taşınmalıdır. Alan araştırmalarıyla tespit edilen zor konu ve sorular, merkezi yer tutmasa da müfredatta yansıtılmalıdır. Ayrıca, sekülerleşme, tüketim toplumu ve bireycilik gibi hâkim paradigmalara yönelik bakış açısı kazandırılması da bu çerçevede değerlendirilebilir. Müfredatta aynı konuların farklı ders veya konu başlıklarında tekrarlandığı yönündeki eleştiriler de gözden kaçırılmamalıdır.

Mevcut durum, mesleki eğitimden çok din eğitimi alanıyla ilgili olduğundan, bu alan üzerinde tartışmak gerekmektedir. Din eğitimi alanı; mesleki eğitimden farklılaştırılmış, güncel konuları içeren, bugüne ve geleceğe dönük, çoklu yöntem ve tekniklere imkân veren özellikleriyle öne çıkarılmalıdır. Günümüzde sorun alanı olarak öne çıkan inanç ve sosyal hayat başlığındaki Allah'ın mahiyeti, kader, ahiret, kötülük problemi, din-bilim ilişkisi, kadın, mucize ve evrim gibi konular gündeme alınmalıdır. Din eğitimi alanında, dini ve felsefi konuların tartışıldığı ders içerikleri de oluşturulabilir. Ayrıca çevre kirliliği, yapay zeka ve transhümanizm gibi güncel sorun ve konulara yer verilmesi düşünülebilir.

Mesleki eğitim ve din eğitimi ayrıştırmasında, daha farklı kombinasyonlar da mümkün görünmektedir. Bu ayrıştırma kapsamında, program çeşitliliği çerçevesinde mesleki eğitim için bir “İlahiyata Hazırlık Programı” kurgulanabilir. İlahiyata Hazırlık Programı çatısı altına, Arapça hazırlık ve hafızlık eğitimi programları da eklenebilir. Yukarıda değinildiği üzere, bu program öğrencilerinin farklı imkânlarla desteklenmesi de gerekmektedir. Bunun dışındaki tüm imam hatip liseleri ise, din eğitimi çatısı altında mevcut ya da geliştirilecek tüm program çeşitliliği kapsamındaki alanların üst başlığı olarak yapılandırılabilir. Okulun tercihinde veli isteği ya da isteksiz gelen öğrencilerin varlığı dikkate alınmalıdır. Bilinçli bir tercih sürecinin yürütülmesi, özellikle tanıtım aşamasında önem taşımaktadır. Sonraki süreçte, mesleki eğitim ya da din eğitimine yönelik uyum programları ve öğrenci katılımını artıracak tedbirler geliştirilmelidir. İHL meslek derslerinin ya da din eğitimi derslerinin hayattaki karşılıkları üzerinde duran bir yaklaşıma ihtiyaç olduğu görülmektedir.

İHL meslek dersleri öğretmenlerinin, alan bilgisi yanında öğretim yöntem ve teknikleri, iletişim, dijital yeterlik, mesleki tükenmişlik ve güncel meseleler gibi mesleki alanlarda eğitimlere ihtiyaçları bulunmaktadır. Öğretmenler için mesleki kariyer yönünden teşvik mekanizmaları oluşturulmalıdır. Lisansüstü eğitimler için protokoller yapılması, üniversiteler ile okullar arasında ders grubuna ilişkin faaliyetlerin yürütülmesi gibi tedbirler de bu kapsamda ele alınmalıdır. Milli Eğitim Akademisi’nin bu alanda katkılar sunabileceği öngörülmektedir. Bu ders grubu öğretmenleri için, yukarıda belirtilen konuların aday öğretmenlik ve hizmet içi eğitimler yoluyla kazandırılmasını hedefleyen paket program içerikleri hazırlanabilir. İlahiyat fakültelerindeki bölümleşme bağlamında, konumuzun sınırlılığı çerçevesinde İHL meslek dersleri bölümüne duyulan ihtiyaç ertelenmemelidir. İHL meslek dersleri öğretmenliği alanı da imam hatip liselerinin mesleki ve din eğitimi ayrıştırması özelinde ihtiyaçlarına karşılık verebilecek bir yapıda kurgulanmalıdır.

Kaynakça | References

- Abanoz, Süleyman. "Din Eğitimi ve Öğreticilerinin Mesleki Tutum ile Tükenmişlik Düzeyleri". *Eskiye* 45 (2021), 719-751. <https://doi.org/10.37697/eskiye.933270>
- Acar, Ali Kemal. "İmam Hatip Okullarına Dair Betimsel Bir Analiz". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2022), 303-326. <https://doi.org/10.46353/k7auifd.1069262>
- Akdeniz, Muhammet. *İmam Hatip Ortaokulundan Mezun Olan Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etmeme Nedenleri*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Akkuş, Ümmügülüm. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Eğitim Yaşantıları Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Kuşaklar Arası Bir Araştırma*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Akyürek, Süleyman. "İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenleri ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretim Yeterlilikleri Üzerine Algıları". *Değerler Eğitimi Dergisi* 10/23 (2012), 7-47.
- Altındaş, Mütebe. "İmam Hatip Liselerinde Kelâm Dersi Öğretiminin İncelenmesi". *Tokat İlmîyat Dergisi* 12/2 (2024), 464-483. <https://doi.org/10.51450/ilmîyat.1531229>
- Arslan, Onur. *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Kastamonu İli Örneği)*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Aslan, Osman. *İmam Hatip Ortaokulu Mezunu Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etmeme Sebepleri (Karaman İli Örneği)*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Aşlamacı, İbrahim. "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/1 (2017), 197-231.
- Aşlamacı, İbrahim. "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/1 (2017), 197-232.
- Aşlamacı, İbrahim. "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği ile İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma". *Turkish Studies* 12/10 (2017), 49-80. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.11999>
- Aşlamacı, İbrahim. *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*. İstanbul: Dem Yayınları, 2017.
- Ay, Mustafa Fatih - Pingov, Nimet Züleyha. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyonlarının İncelenmesi". *Hitit İlahiyat Dergisi* 21/1 (2022), 105-132. <https://doi.org/10.14395/hid.1073678>
- Ayten, Mukadder. *Proje İmam-Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Tercihleri ile Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Baltacı, Ali - Coşkun, Mehmet Kamil. "Öğretmenlik Mesleğini Tercih Etme Nedenleri: İlahiyat Fakültesi Mezunları Üzerine Bir Araştırma". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26/2 (2024), 419-433. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.1118141>
- Baltacı, Ali. "İmam-Hatip Liselerinde Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Sorunlarının Analizi ve Çözüm Önerileri". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 52 (2019), 241-264. <https://doi.org/10.29288/ilted.588197>
- Baltacı, Ali. "Okul Yöneticilerine Göre İmam-Hatip Liselerinde Karşılaşılan Sorunlar". *Bilimname* 40 (2019), 375-406. <https://doi.org/10.28949/bilimname.567258>

- Başdan, Safiye. *İmam Hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitime Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Batar, Yusuf. "İmam Hatip Lisesinde Çalışan Rehber Öğretmenlerin Öğrencilerin Beklenti ve Sorunlarına İlişkin Tespitleri". *Mesned: İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 10/2 (2019), 381-423.
- Bektaş, Medine - Osmanoğlu, Cemil. "Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Anadolu İmam Hatip Lisesi Akaid Dersi Öğretim Programının Temel Amaçlarının Gerçekleşme Durumu". *Değerler Eğitimi Dergisi* 21/45 (2023), 219-255. <https://doi.org/10.34234/ded.1293028>
- Ceylan, Tuncay. "DKAB ve İmam Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Öğretmen Bilişim Ağı (ÖBA) ile İlgili Görüşleri". *Bilimname* 51 (2024), 515-557. <https://doi.org/10.28949/bilimname.1411940>
- Çakmak, Fatih. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterliklerine Yönelik Tutumları". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 28/2 (2024), 680-705. <https://doi.org/10.18505/cuid.1519236>.
- Çekin, Abdulkadir. "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin Profesyonelliği Üzerine Bir Araştırma". *The Journal of Academic Social Science Studies* 37 (2015), 85-100. <https://doi.org/10.9761/JASSS2976>
- Çelik, Bekir. *Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Öğrenciden Kaynaklanan Sorunlar*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Çınar, Fatih. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22 (2015), 235-282.
- Çırak, Meryem. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çimen, Rahim. *Din Öğretiminde İletişim Temelli Algılanan Öğretmen Nitelikleri ve İHL Öğrencilerinin Okul Aidietine Etkisi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Çoban, Muhammet Furkan. *İmam Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleğe Adanmışlık ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi (Balıkesir Örneği)*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Erdoğan, İrfan. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Mesleki Kaygıları Arasındaki İlişki". *Eskiye* 45 (2021), 797-818. <https://doi.org/10.37697/eskiye.954088>
- Genç, Muhammed Fatih. "İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Din Eğitiminde Kalite Sorunu". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 7 (2018), 145-166.
- Görmez, Mehmet. *Din Eğitiminde Yeniden Yapılanma İnsanın Anlam Arayışına Rehberlik*. Ankara: İslam Düşünce Enstitüsü, 2021.
- Gül, Ali Rıza. "Yüksek Din Eğitimi Kurumlarında Değişim ve Yenilenmenin Gerekçeleri". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2016), 7-38.
- Gül, Dilber. *Suriyeli Öğrencilerin İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Günel, Hülya. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okuldan Beklentileri (İzmir Örneği)*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Güneş, Adem - İnce, Betül. "Din Öğretimi Öğretmenlerinin Teknoloji ve Materyal Kullanımına İlişkin Görüşleri". *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 7/53 (2021), 3343-3358. <https://doi.org/10.31576/smryj.1222>
- Havuz, Hasan Hüseyin. "Kur'an Okuma Dersinin Meal Merkezli Yapılması Meselesi -Hedefler, Kazanımlar, Problemler ve Öneriler-". *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 9/2 (2023), 1165-1207. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.1347136>

- İpek, Yasemin vd. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretim Süreçlerinin Kariyer Eğilimi ve Stresi Açısından İncelenmesi". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13/1 (2024), 368-395. <https://doi.org/10.33206/mjss.1404852>
- Kale, Ali - Güneş, Adem. "DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Deizme Bakışı". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2022), 346-375. <https://doi.org/10.32950/rteuifd.1189533>
- Kara, Bülent. "Farklı Okul Türlerinde Görev Yapan Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin İş Yaşam Kalitesi Düzeylerinin İncelenmesi". *Social Sciences Studies Journal* 8/99 (2022), 2065-2077. <https://doi.org/10.29228/sssj.62822>
- Karakoyunlu, Betül. "Öğretmenlik Mesleğinin İtibarı: Fenomenolojik Bir Araştırma". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 13/3 (2024), 1674-1695. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1523969>
- Karaman, Davut. "Mesleki Eğitimin Sorunları Bağlamında İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersleri ve Öğretimi Üzerine Bir Analiz". *Academic Perspective Procedia* 4/3 (2021), 59-65. <https://doi.org/10.33793/acperpro.04.03.15>
- Karaman, Davut. "Öğretmenlerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinde Çalışma Nedenleri ve Proje Okul Uygulamasına İlişkin Memnuniyet Algıları". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 17 (2024), 51-80. <https://doi.org/10.53112/tudear.1378731>
- Karateke, Tuncay. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin İmam Hatip Lisesi, Meslek Dersi Öğretmeni ve İdarecilerine İlişkin Metaforik Algıları". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/3 (2019), 1235-1256. <https://doi.org/10.18505/cuid.620035>
- Karateke, Tuncay. "İmam-Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Çalışma". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2015), 145-171. <https://doi.org/10.18498/amauifd.51200>
- Kaya, Zeynep. "İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma". *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2018), 61-96. <https://doi.org/10.20486/imad.429826>
- Kılıçarslan, Hatice. *İmam Hatip Liseleri ile İlahiyat Fakültelerinde Hitabet ve Mesleki Uygulama Dersinde Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Görüşlerin İncelenmesi*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Koç, Ahmet. "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2009), 131-174.
- Korkmaz, Mehmet. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri: Nasıl? ve Neden?". 100. *Yılında İmam-Hatip Liseleri Uluslararası Sempozyumu*. ed. Recep Kaymakcan vd. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013, 1-25.
- Mücahit, Mustafa. "Öğrencilerin Gözüyle Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenleri". *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 41/1 (2017), 73-99.
- Örekli, Müslime. "Epistemik Otorite Olarak Meslek Dersleri Öğretmenleri -Nitel Bir Araştırma-". *Marife* 22/2 (2022), 685-714. <https://doi.org/10.33420/marife.1189313>
- Özgül, Zehra. *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Sarı, Mustafa. "İmam-Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/19 (2021), 98-120.
- Savaş, Akif. *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Ortaöğretim Mesleki Din Öğretimine Yaklaşımları*. İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.
- Selek, Kazım. *İmam Hatip Lisesi Öğrenci, Öğretmen ve İdarecilerinin Okullarına Yönelik Görüşlerinin Okul Gelişim Modeli'ne Göre İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.

- Semerçi, Rıdvan. *İmam Hatip Kimliğinin Üniversite Hayatındaki Devamlılığı Üzerine Bir Araştırma*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Sevinç, İrfan. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin İş Tatmini Düzeyleri”. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2022), 87-108.
- Siddiki, Cevat. “İmam-Hatip Olmayan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Derslere Uyum Sorunları Hakkında Nitel Bir Değerlendirme (Trabzon Üniversitesi Örneği)”. *Trabzon İlahiyat Dergisi* 8/1 (2021), 171-198.
- Şahin, Mehmet Kenan - Karahüseyin, Samet. “Öğretmenlerin Kader Algılarının Kelâmî Açıdan Değerlendirilmesi”. *Van İlahiyat Dergisi* 11/19 (2023), 103-120. <https://doi.org/10.54893/vanid.1382203>
- Tan, Hümeysra Nazlı. “Din Öğretimi Sürecinde Öğretmenlerin Yeterliklerine, İhtiyaçlarına ve Sosyo-Psikolojik Problemlerine Yönelik Bir Metasentez Çalışması”. *Amasya İlahiyat Dergisi* 24 (2024), 407-446. <https://doi.org/10.18498/amaillad.1522389>
- Tarhan, Hümeysra - Karateke, Tuncay. “Proje İmam Hatip Liselerinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”. *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 12/2 (2021), 481-516. <https://doi.org/10.51605/mesned.1017035>
- Tarhan, Hümeysra. *Proje İmam Hatip Liselerinin Öğrenci, Öğretmen ve İdareci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Tekin, Muhammet Numan. *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Tosun, Cemal - Selek, Kazım. “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okullarındaki Kurumsal Kapasiteye Yönelik Değerlendirmelerinin Okul Gelişim Modeli Açısından İncelenmesi”. *Kalemname* 8/5 (2023), 156-188.
- Türkmen, Sümeyye. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşu ile Okul Memnuniyeti (Üsküdar İlçesi Örneği)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Uyanık, Sena. *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Tefsir Ders Kitabının Değerlendirilmesi ve Sürelerin Tefsirlerinde Görsel Materyal Kullanımı*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Yılmaz, Mehmet. *İmam Hatip Okullarında Kurum Kültürü (Kastamonu İli Örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Yücel, Zeynep. *Proje İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Zan, Nuray - Koç, Zehra. “Proje Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Seviyelerinin İncelenmesi; Ankara İli Örneği”. *Uygulamada Eğitim ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 4/2 (2024), 129-157.